

פיתוח שדות מקצועיים

ראשיתה של המסורת העיתונאית האנגלו-אמריקנית בארץ ישראל

גלעד הלפרן

תקציר

במאה ה־19 התפתחה בד בבד בבריטניה ובארצות הברית מסורת עיתונאית אשר נשענה על מכלול פרקטיקות ונורמות, ובראשן האובייקטיביות בסיקור. בתהליך הדרגתי ששיאו בשנות השבעים של המאה ה־20 התפשטה המסורת האנגלו-אמריקנית למקומות נוספים, וישראל בכללם. אפשר לזהות את ניצניה הראשונים בארץ ישראל בשני כלי תקשורת בשפה האנגלית שפעלו בירושלים בשנות העשרים והשלושים של המאה: הסוכנות הטלגרפית הארץ-ישראלית והעיתון **פּלסטִיין פּוסט**. במאמר זה אבקש להתחקות אחר צעדיהם הראשונים של שני המפעלים הללו ומייסדיהם, היהודים האמריקנים יעקב לנדאו וגרשון אגרונסקי, ולמפות את האינטרסים הכלכליים, הפוליטיים ואת שיקולי העריכה שהנחו אותם בעבודתם.

מילות מפתח: אובייקטיביות, סוכנות טלגרפית יהודית, עיתונות, **פּלסטִיין פּוסט**, פלשתינה המנדטורית

לאחר כיבושה של ארץ ישראל מידי העות'מאנים בשלהי מלחמת העולם הראשונה נכנסה הארץ הלכה למעשה תחת כנפי האימפריה הבריטית, על המשמעויות המדיניות, הפוליטיות והכלכליות שנבעו מכך. הודות לחידושים טכנולוגיים עלתה ירושלים על מפת התקשורת העולמית, שביטויה היה בנוכחות גוברת של עיתונאים זרים ואמצעי תקשורת בין-לאומיים בה. לצד זאת, על בסיס התחייבות הממשלה הבריטית ליישם את הצהרת בלפור, לנוכח תהליכי ההתמסדות של היישוב היהודי והגידול הדמוגרפי בו, נעשתה הארץ ל'מוקד יהודי' גם במובן הפוליטי, דבר שהגביר את העניין הרב שגילו בה יהודים ברחבי העולם מלכתחילה. במאמר אתמקד בשני אמצעי תקשורת אשר נוסדו בירושלים על רקע ההתעניינות הבין-לאומית והיהודית בנעשה בארץ ישראל ופעלו למן אמצע שנות העשרים על התפר שבין הקפרות הללו, היהודית והבין-לאומית.

הסוכנות הטלגרפית הארץ-ישראלית (סט"א) והעיתון **פּלסטִיין פּוסט**, ששפתם הייתה אנגלית, היו כלי תקשורת טרנס-לאומיים, ובכך חרגו מהדגם המקובל של כלי התקשורת

כ'מתווכים' בין מוסדות המדינה ובין האזרחים בתוך גבולות מדינת הלאום (כספי ולימור 1992). קהל הקוראים שלהם נמנה עם קבוצה בעלת לשון ותרבות שונות מאלה של העיתונאים שהועסקו בהם ומאלה של הדמויות המסוקרות. שיטת עבודתם התאפיינה לפיכך בגישור יום-יומי על פערים לשוניים וחברתיים-תרבותיים, ובהתאמת הסגנון העיתונאי לסביבה שבה פעלו, שהייתה אנגלו-סקסית ביסודה.

במאמר אני מתחקה אחרי צעדיה הראשונים של המסורת העיתונאית האנגלו-אמריקנית בארץ ישראל, ומתמקד בשניים מחלוציה: יעקב לנדאו וגרשון אגרונסקי. בני אותו דור, שותפים ולפרקים יריבים ואף אויבים. השניים עמדו מאחורי מיזמים עיתונאיים אשר מאמצע שנות העשרים של המאה ה-20 פעלו ברוח המסורת הזאת ובשפתה, היינו באנגלית. לנדאו, יהודי אמריקני יליד וינה (1892), ייסד בהאג בשלהי מלחמת העולם הראשונה את הסוכנות הטלגרפית היהודית (להלן: סט"י; Jewish Telegraphic Agency – JTA). לאחר שהות קצרה בלונדון קבע את מקום מושבה בניו יורק, ועמד בראשה עד מותו בשנת 1952. ממשרדו בניו יורק חלש לנדאו על פעילות חובקת עולם ובכללה משרדים בשישה מרכזים יהודיים ברחבי העולם, בהם גם ירושלים. במשרד הירושלמי (שנודע בשם 'הסוכנות הטלגרפית הארץ-ישראלית' – סט"א; Palestine Telegraphic Agency – PTA), אשר הוקם בשנת 1924, השתלב במהרה גרשון אגרונסקי לאחר הגירתו לפלשתינה. אגרונסקי, עיתונאי יליד האימפריה הרוסית, גדל והתחנך בפילדלפיה (לאחר הקמת המדינה עברת את שמו לאגרון, ובערוב ימיו כיהן כראש עיריית ירושלים) מילא תפקידי עריכה בכירים ב-*Palestine Bulletin*, יומון שהוציאה לאור סט"א. בשנת 1932 התמוזג הבולטיין עם כותר חדש בשם ה-*Palestine Post*, והיה לעיתון יומי נפוץ ומשפיע, שיוצא לאור עד ימינו תחת השם *The Jerusalem Post*. אמנם אגרונסקי היה הכוח המניע מאחורי הקמת הפלסטיין פוסט, ועמד בראש המערכת מראשיתו, אך המפעל לא היה יוצא לפועל אלמלא התשתית המוסדית והפיננסית שסיפק לנדאו, שהחזיק בכמחצית ממניות חברת פלסטיין פוסט בע"מ במשך שנים מספר, עד שחיסל את עסקיו בארץ ישראל.

אאפיין ראשית את עיקריה של המסורת העיתונאית האנגלו-אמריקנית, את נסיבות צמיחתה ואת הדרך שבה הפכה מכלול פרקטיקות מקצועיות למערכת נורמטיבית. לאחר מכן אתאר כיצד לנדאו ואגרונסקי (בשנות פעולתם הראשונות כאן, היינו שנות העשרים והשלושים) ייבאו את עקרונותיה של השיטה לפלשתינה המנדטורית והקדימו את תהליך 'קליטתה' של המסורת העיתונאית הזאת בעיתונות העברית והישראלית, תהליך אשר הושלם עשורים רבים לאחר מכן. מעבר לעובדה שבלתי אפשרי לאמוד השפעה באופן חד-חד-ערכי כאשר מדובר במשתני תרבות ושיח כמו אלה שמהם עשויה העיתונות, אין דרך לקבוע עד כמה 'חבה' העיתונות הישראלית דהיום את התפתחותה לתרומתם של השניים. מידת ההשפעה של מפעליהם של לנדאו ואגרונסקי הייתה מוגבלת מראש מכיוון ששפתם הייתה אנגלית. אמנם זו הייתה שפת השלטון, ולמן שנת 1920 הייתה גם אחת משלוש השפות הרשמיות בפלשתינה, לצד ערבית ועברית, אך היקף חדירתה לאוכלוסייה המקומית היה מוגבל מאוד. בקרב הערבים הייתה האנגלית שגורה בפיהם של בני העילית

הנוצרית בעיקר, בזכות פעילותם החינוכית של מיסיונים אנגליקניים ופרוטסטנטיים למן המאה ה-19, וביישוב היהודי, הישן והחדש, מספר העולים מארצות דוברות אנגלית היה בטל בשישים (Halperin 2014). במבט רחב יותר הייתה האנגלית זרה כמעט לחלוטין למזרח התיכון, בוודאי בהשוואה לצרפתית, למשל.¹

לכן, למרות יהדותם וזיקתם (במידה משתנה) למפעל הציוני, נותרו מפעליהם העיתונאיים חיצוניים במידת מה לחברה היישובית. מעמד זה, אשר הקנה להם דריסת רגל בקולקטיב היהודי בארץ ישראל לצד מעמד וחשיפה מחוץ לו, זורע אור שונה על המתח האינהרנטי הקיים תמיד בין האתיקה המקצועית לאידאולוגיה הלאומית. מתח זה נוכח בתחומי דעת רבים, בכללם העיתונות, ובייחוד בתקופה אידאולוגית ומגויסת כמו שנות המנדט הבריטי והתגבשות 'המדינה שבדרך'.² הדבר בא לידי ביטוי לא רק בגלל האוריינטציה האישית של שני האישים. אגרונוסקי היה ציוני נלהב ושילב מגיל צעיר עיתונאות עם עסקנות ציונית באופן מובהק יותר מלנדאו, שגדל על ברכי החינוך הציוני בנעוריו אך בבגרותו לא הפגין אהדה יוצאת דופן כלפי הלאומיות היהודית. היה לכך ביטוי גם בהקשר המוסדי הציבורי הרחב שבו פעלו בשני אופנים נוספים: (1) ביחס שגילו במפעליהם אל הקהילה שאותה התיימרו לייצג ובכיסוי הנרחב לשאלת הלאומיות היהודית, אם ציונית או דיאספורית, שעמדה בלב השיח היהודי באותן שנים; (2) בהיותם כלי תקשורת בשפה בין-לאומית ו'חיצוניים' לקהילה, מטרתם הייתה לתווך נושאים יהודיים (ובכללם, כאמור, הציונות) לקהל בין-לאומי לא-יהודי בעיקרו, ולהעלותם על סדר היום. האופנים שבהם חתרו לאזן בין שני קטבים אלה – המקצועי והאידאולוגי – אפיינו את עבודתם השוטפת ועושים את מפעליהם למעוררים עניין מיוחד מבחינה מחקרית.

'המצאת העיתונאות'

בעשור האחרון של המאה ה-20 התגבשה בקרב היסטוריונים של העיתונות תובנה היסטוריוגרפית שהופעת העיתונאות (דהיינו הפרקטיקה) היא תופעה היסטורית נפרדת

- 1 הצרפתית הייתה שורש במזרח התיכון. כבר ב-1921, עם הקמת ה־Service de la Presse, לשכת העיתונות של ממשלת המנדט הצרפתי בלבנון, נרשמו בה לא פחות מ-15 עיתונים בשפה הצרפתית (Ouahes 2018: 144). במצרים יצא לאור העיתון היהודי **ישראל** בין מלחמות העולם בשלוש שפות: עברית, ערבית וצרפתית. המהדורה בצרפתית פעלה במשך 19 שנים, ארבע שנים יותר מהמהדורה בערבית ו-18 שנים יותר מהמהדורה בעברית, שנסגרה כעבור שנה בלבד (הלל 2005).
- 2 עדות להתגייסות האידאולוגית של הממסד העיתונאי הארץ-ישראלי בשנות המנדט הבריטי היא מלחמת החורמה שניהל נגד עיתונות הלעז, בעיקר בשפה הגרמנית. זהו, קבעה אגודת העיתונאים בתל אביב, 'המקצוע היחיד בישראל החי על הכשלת קיבוץ גלויות'. מעניין לציין כי **פלסטיין פוסט**, שמשה שרת תיארו כ'נכס מדיני רב-חשיבות', היה פטור מיחסם הרושף של העיתונאים העברים. עמוס בלובשטיין נבו (2017) מיטיב לתאר כיצד העוינות הזאת נבעה גם ממניעים מסחרים, ובכללם קניין רוחני, מאבק על קצובות נייר, וכו'.

מהופעת העיתונות (המדיום). היסטוריונים רבים שעסקו בהופעת העיתונות ובצמיחתה למן תחילת המאה ה-17 התמקדו בייחוד בעיתוני החדשות שיצאו לאור בחסות פעילות הסחר הבינלאומי בהולנד ובאיטליה והופצו באותו זמן בנתיבי הסחר השונים (Stephens 1988; Cavallo and Chartier 1999). הם לא נתנו את הדעת על ההבדל המהותי בין שתי התופעות וראו אותן כמשלמות זו את זו, מעין 'חומרה' ו'תוכנה' במערכות מחשוב אשר יחד יוצרות מערכת אחת. אופני איסוף המידע, הבאתו לדפוס והנגשתו לקהל הקוראים לא נתפסו כנפרדים מהותית מהמרכיבים הטכניים והעסקיים שאפיינו את ענף הדפוס – לא על ידי ההיסטוריונים של התקופה, וודאי לא על ידי השחקנים עצמם.³

עם צמיחתה ושגשוגה של העיתונות כגוף ציבורי וכמגזר עסקי וחלוקת העבודה בתוכה, נפרדה העבודה העיתונאית בהדרגה מהממדים הטכניים והעסקיים שבהוצאת העיתונים לאור. להבדיל מיבשת אירופה התפתחה העיתונות בבריטניה ובארצות הברית בנפרד מהממסד הספרותי, וכך התגבשו פרקטיקות מקצועיות ושיחניות נבדלות משל כותבי הפרוזה, הפיליטונים והמסות, שפרסמו גם הם מעל דפי העיתונות. בסופו של התהליך נפרדה מלאכת הדיווח ממלאכת הכתיבה באשר היא, ותוצריה היו לחומרים שמהם עשויה העיתונות. בנקודת הזמן הזאת, טוען ז'אן שאלבי, 'הומצאה' העיתונאות (Chalaby 1998). מסקנתו הייתה שהעיתונאות שונה מהעיתונות, שלא כל טקסט שהתפרסם בעיתונות הפריודית נחשב טקסט עיתונאי, ולא כל מושך בעט נחשב עיתונאי. לקראת מפנה המאה ה-20 ובד בבד עמו החל תהליך דומה גם בעיתונות האמריקנית (Schudson 1978, 2001). כך התפתחה, גם אם ללא יד מכוונת, מסורת עיתונאית אנגלו-אמריקנית בעלת מאפיינים מובחנים, ובראשם קריטריון האובייקטיביות בסיקור. בתהליך דיפוזי שנמשך עשורים רבים והגיע לשיאו בשנות השבעים של המאה ה-20, חדרה המסורת העיתונאית האנגלו-אמריקנית גם ליבשת אירופה (Broersma 2007), ולבסוף, בשנות השבעים, גם לישראל (נגבי 1985; כספי ולימור 1992). המסורת העיתונאית האנגלו-אמריקנית הייתה לפרדיגמטית וערכיה ועקרונותיה מזהים אוניברסלית עם פרקטיקות עיתונאיות 'מקצועיות', 'טובות' ו'נכונות' (Høyer and Pöttker 2005).

אין בכך כדי לטעון כי הפרקטיקות הללו בכלל, וערך האובייקטיביות בפרט, היו נחלתה הבלעדית של העיתונות האנגלו-אמריקנית. הן לא היו זרות לחלוטין לעיתונות האירופית (Broersma 2007) ואף לא לזו היהודית (קופץ 2013; סופר 2007) של המאה ה-19 וראשית המאה ה-20. אולם באחרונות הן היו נתונות לשיקוליהם של אינדיווידואלים או של כלי תקשורת אוטונומיים, ואילו במרחב האנגלו-אמריקני הן התפתחו למערכת מחייבת של ערכים ונורמות מכוונתים במקצוע העיתונאות. מייקל שאדסון (Schudson 2001) מספק הסברים נוסח מקס ובר ואמיל דורקהיים להפיכתן של הפרקטיקות הללו לנורמות, ומשהתגבשו האחרונות הן שימשו הלכה למעשה כחיץ בין הדיווח ובין העיתונאי – תהיינה

3 כן, לדוגמה, המוציאים לאור במושבות האמריקניות במאה ה-18, ערב המרד נגד השלטון הבריטי, ראו עצמם משרתי ציבור: פקידי ממשל האחראים לשירותי הדואר, הדפסת ספרי פקודות וחוקים, ועוד. בעיקר הם הגדירו את עצמם כבעלי עסקים קטנים (Schudson 2001: 153).

דעותיו ונטיות לבו אשר תהיינה – ותרמו להבטיח באופן מוסדי, עד כמה שהדבר ניתן, את האובייקטיביות בסיקור.

למותר לציין שההתייחסות למסורת העיתונאית האנגלו-אמריקנית כמקשה אחת היא הכללה ואנכרוניזם שאינם עומדים במבחן המציאות (Williams 2007: 4), וקצרה היריעה מלהתעמק בהבדלים שבין שני חלקי המשוואה הטרנס-אטלנטית.⁴ אולם רכיב מרכזי המאחד ביניהם ומבדיל את העיתונאות האנגלו-אמריקנית ממקבילותיה ביבשות אחרות, הוא הדגש המרכזי על מידע ועובדות. בהשוואה לעיתונות הצרפתית העיתונות האנגלו-אמריקנית שמה דגש על עדכניות המידע ועל היקפו. הדיווחים התמקדו רק בעובדות ללא פרשנות, והמידע היה מקיף יותר, שלם ובלתי מוטה, כדי לספק את 'התמונה המלאה'. חדשות מרחבי העולם זכו לסיקור נרחב בזכות מנגנוני האיסוף. לבסוף המידע היה גם אמין יותר משום ששחיתות (כגון קבלת טובות הנאה מפוליטיקאים) רווחה הרבה פחות בקרב ראשי המסד העיתונאי בבריטניה ובארצות הברית (Chalaby 1996: 305-306).

העלאת העובדות על נס הביאה ליצירתה של מערכת פרקטיקות וערכים להערכת המידע, עיבודו ופרסומו. כך התגבש מחזור חדשות (news cycle) המחולק ליחידות של 24 שעות, ומידת ה'חדשותיות' של פיסת מידע נקבעה על סמך מועד פקיעתו של מחזור החדשות. הראשוניות, ובמידה רבה יותר הבלעדיות של הדיווח, היו עדות לאמות מידה מקצועיות של העיתון ומעין 'תו תקן' ליוקרתו (דבר שאיליי עיתונות ההמון – בייחוד ויליאם רנדולף הרסט בארצות הברית ולורד נורת'קליף בבריטניה – ניצלו היטב לגריפת רווחים) (Williams 2007: 8). העדפת העובדות היבשות וסידורן לפי חשיבותן החדשותית, הביאו לא רק להתגבשות סגנון כתיבה יעיל וחסכוני אלא גם לקביעת אמות מידה לכללי דיווח המכונים 'הפירמידה ההפוכה'. ידיעה חדשותית נפתחה במידע החיוני ביותר (בהתאם לחמשת המ"מים – The 5W questions – מי, מה, מתי, מקום ולעתים גם מדוע). הצורך לברר את העובדות, לבדוק אותן ולהביאן לאשורן הביא להתפתחותן של פרקטיקות דיווח: כתבות 'שטח', ומלאכת הריאיון אשר הופיעה בעיתונות האמריקנית רק בשלהי מלחמת האזרחים, ועד פרוץ מלחמת העולם הראשונה הייתה ללב העשייה העיתונאית (Høyer and Pöttker 2005).

אולם מרכיב הזהב במתכון האנגלו-אמריקני היה עקרון האובייקטיביות, שכפי שהראה שאדסון היה לא רק פרקטיקה מקצועית ודפוס טקסטואלי מובחן אלא גם נורמה שלאורה פעלה העיתונות האמריקנית והגדירה את תפקידה הציבורי. לפי עקרון האובייקטיביות נדרשים העיתונאים ליצור חיץ ברור בין עובדות לשיפוט ערכי, ולדווח רק על העובדות. תפקידו של העיתונאי הוא 'לדווח על מה שנקרא "חדשות" מבלי להעיר עליו, להטות אותו או לעצב את מהותו בשום דרך' (Schudson 2001:150), בשימת דגש על 'דיוק, איזון, הוגנות וניטרליות' (Høyer and Pöttker 2005:10). ככל שהתפתחה העיתונות לתעשייה

4 הבדל מרכזי, הנוגע ישירות לעקרון האובייקטיביות, הוא הזיהוי הפוליטי-מפלגתי אשר רווח בעיתונות הבריטית, ולעומת זאת היעדרו הכמעט מוחלט, לפחות באופן רשמי, בעיתונות האמריקנית.

של ממש נוצרה בה, כיאה לחברות מסחריות מודרניות, חלוקת עבודה פנימית וחיצונית. עבודתם של העיתונאים (כתבים ועורכים) הופרדה מעבודתם של עובדים אחרים, וכן מזו של מורליסטים ציבוריים⁵ ותועמלנים פוליטיים, ושל אנשי יחסי ציבור (תחום שעבר גם הוא מיסוד ומודרניזציה, והיה לתעשייה). בה בעת התגבש אתוס של 'משרתי ציבור' באדמיניסטרציה הממשלתית, אשר חלחל גם הוא לראיית העולם המקצועית של העיתונאים, בייחוד בבריטניה של תחילת המאה ה-20, עם הקמת גופי שידור ציבוריים, אבל לא רק בה (Williams 2007).

עקרון האובייקטיביות התפתח בהקשר כלכלי וטכנולוגי שהיה ספציפי לרגע ההיסטורי שבו התגבש. מבחינה כלכלית הייתה העיתונות לעסק מסחרי רווחי מאוד, וכדי להפיק את מרב הרווחים ביקשו המוציאים לאור לפנות לקהל רחב ככל האפשר (באופן שיהיה אטרקטיבי גם למפרסמים פוטנציאליים). לשם כך ננטשו הנאמנויות המפלגתיות והאידיאולוגיות לטובת מוצר לא-מפלגתי וניטרלי פוליטית אשר פנה, בכוח או בפועל, לכל אורח באשר הוא (Emery and Emery 1996). בבריטניה נשמרה הנאמנות המפלגתית של העיתונים, אך הדבקות בעקרון האובייקטיביות הבטיח לקהל הקוראים שלמרות צבעיו האידיאולוגיים של העיתון, הדיווח החדשותי יהיה מקיף וחסר פניות.

ההקשר הטכנולוגי שבמסגרתו צמחה המסורת העיתונאית האנגלו-אמריקנית בכלל ועקרון האובייקטיביות בפרט, היה מרכזי לא פחות. פרישתם המואצת של קווי טלגרף לאורכה ולרוחבה של ארצות הברית ואל מעבר לאוקיינוס האטלנטי, הביאו להרחבת היקף הסיקור ולהאצת הקצב שלו: הפרקטיקות המידיות והראשוניות של הדיווח יכלו עתה להסתמך על תשתית טכנולוגית איתנה, ולקיומו של צוות כתבים בין-לאומי הייתה כעת הצדקה. לא זו אף זו, ההתפתחויות הטכנולוגיות הביאו גם לשיפור תוקפו של המידע המדווח ואמינותו. הצורך לנהל כמות אדירה של מידע שהגיע ממקורות רבים ומגוונים כל כך הביא לתקינה (סטנדרדיזציה) של הדיווח בסגנונו כמו גם בתוכנו: יותר ויותר ידיעות התחרו על מקום בעמודי החדשות, וכך נוצר נוהג להיפטר מ'שומן' שאינו עובדתי, מה גם שעלותם של מברקים נמדדה לפי מספר המילים שבהם, וכך השאיפה לחסוך בכסף תורגמה גם לחסכנות סגנונית (Carey 2009). ההיצמדות לעובדות תרמה בתורה לעלייתו של אתוס האובייקטיביות (Schudson 2001).

הסוכנות הטלגרפית היהודית

מגמת התקינה זכתה לרוח גבית נוספת עם הפיכתה לדו-כיוונית והתבססותן של סוכנויות ידיעות בין-לאומיות במחצית השנייה של המאה ה-19: האוואס בצרפת, רויטר בבריטניה, וולף בגרמניה ואסושיאייטד פרס (AP) בארצות הברית. המנדט של סוכנויות הידיעות היה לא רק לאסוף ידיעות חדשותיות מרחבי העולם, אלא גם להפיץ אותם למנוייהן – כלי

5 הוגי דעות מן המאות ה-17 וה-18 בעיקר שנהגו להתבטא בפומבי, בכתב ובעל פה, בסוגיות חברה ודת.

תקשורת שונים ברחבי העולם. היצמדות לעובדות הביאה לכך שידיעה זהה יכולה הייתה להתפרסם בעיתונים רבים ברחבי העולם, למרות ההבדלים התרבותיים הגדולים בין קהלי הקוראים השונים.

על רקע החידוש הזה באה לעולם הסוכנות הטלגרפית היהודית (סט"י). העיתונאי האמריקני יעקב לנדאו, הקים בהאג בפברואר 1917 את ה־Jewish Correspondence Bureau (JCB), שירות ידיעות שמטרתו לאסוף ולהפיץ ידיעות בענייני תרבות יהודית, פוליטיקה יהודית ואנטישמיות. מטרתו הייתה כפולה: לשמש כמעין 'מדורת שבט' ליהדות העולמית, ומנגד להגביר את המודעות של דעת הקהל העולמית לנושאים יהודיים לנוכח הסדר העולמי החדש שהחל מתגבש באירופה עם תום מלחמת העולם הראשונה, המהפכה הבולשוויקית ברוסיה ועליית האנטישמיות בצ'לו (Dohrn 2009: 220).⁶ לנדאו הצדיק את מפעלו כך: 'כשמתפרסמת ידיעה על אירוע פוליטי כלשהו בכמה עיתונים בו בזמן, זה אירוע בעל חשיבות בפני עצמו, לעתים חשיבות גדולה יותר מאשר האירוע המדווח בידיעה' (Bar 1980: 190); כול התרגומים שלי). למרבה הצער ידוע מעט על ראשיתה של סט"י משום שארכיונה שנשמר בדירתו של לנדאו אבד בשרפה שהתרחשה בה מעט לפני מותו. את מה שידוע כיום נאלצו חוקרים ללקט מכתבי זיכרונות של אנשי הסוכנות ולשחזר באמצעות הצלבה של תכתובות עם צדדים שלישיים.

לאחר תום מלחמת העולם הראשונה העביר לנדאו את מרכז הפעילות ללונדון, שם חבר למאיר גרוסמן, עיתונאי יליד רוסיה ולימים מנהיג ציוני רוויזיוניסט. במהרה נאלצו להעביר את מרכז הפעילות לניו יורק (הסוכנות המשיכה להפעיל שני משרדים ראשיים, בלונדון ובניו יורק, עוד כמה שנים) מטעמים כלכליים. שלא כמו סוכנויות הידיעות הגדולות שהוזכרו לעיל, שהמקור לעיקר הכנסותיהן היה שירות הפצת ידיעות כלכליות למנויים מסחריים, לא היה לסט"י מודל עסקי איתן. מעבר לכך זכו האוואס, וולף ורויטר למעמד מעין-לאומי במדינותיהן – צרפת, גרמניה ובריטניה, בהתאמה – עובדה שהקנתה להן מעמד מועדף (חוזים ממשלתיים, פטור מאגרות), שבעידן האימפריות היה רווחי מאוד. סט"י, שרוב הידיעות שהפיצה היו בעלות אופי פוליטי, נאלצה להסתמך על מנויים מוסדיים ובעיקר על פילנתרופיה. המשרד הניו-יורקי שלה, במנהטן תחתית, נקבע במתכוון במרחק קצר ממשרדי ארגון הג'וינט, המממן הראשי של הסוכנות.

במרוצת שנות העשרים הקימה הסוכנות משרדים נוספים בארבעה מרכזים יהודיים: פריז, ורשה, ברלין וירושלים. בשנת 1925 נמנו עם מנוייה 38 ימונים ו-91 שבועונים יהודיים בשפות שונות, בכלל זאת יידיש, עברית וגרמנית. באמצעות הסכמי שיתוף פעולה עם סוכנויות ידיעות שונות, התפרסמו התכנים של סט"י בכ-400 עיתונים וכתבי

6 סטיבן ציפרשטיין (Zipperstein 2018) טוען שאחד הגורמים להפיכתו של פוגרום קישינב (1903) לאיקוני, אף שקדמו לו יותר משני עשורים של אלימות אנטישמית שיטתית, קטלנית ואכזרית לא פחות ברחבי האימפריה הרוסית, הוא המודעות חסרת התקדים לקיומו בעולם בזכות העניין הרב שגילו בו גופי תקשורת בין-לאומיים. סביר להניח שלנדאו היה מודע היטב לפוטנציאל החדשות הרב של אירועים מסוג זה.

עת נוספים (בירנהק 2013: 49). כ־150 כתבים נמנו עם עובדיה, רובם פליטים מברית המועצות ומאזורי הספר של האימפריה הרוסית לשעבר, אשר ראו שליחות בהשמעת סבלם של אחיהם במזרח אירופה ובפלשתינה. ומכיוון שעיתונאות הייתה משלח יד שלא הוטלו עליו מגבלות העסקה של יהודים, להבדיל ממקצועות רבים אחרים, יכלו הפליטים הללו להתפרנס מכתביה בחופשיות יחסית (Dohm 2009: 222). בכל אחד מהמשרדים הללו יצא לאור עלון חדשות יומי שאיגד את תכניה של סט"י – הגדול והעשיר בהם היה ה־*Jewish Daily News* שראה אור בניו יורק ונחשב לעיתון היהודי היומי הראשון בשפה האנגלית (9: 2001: Schorr), וכן ה־*Palestine Bulletin*, שיצא לאור במשרד הירושלמי למן 1925, אשר היה גם הוא פורץ דרך כעיתון היומי הראשון בשפה האנגלית בפלשתינה.⁷ משום שהסוכנות שמה לה למטרה לדווח על נושאים אשר על סדר היום היהודי, זכו נושאי הלאומיות והאידיאולוגיה הפוליטית לסיקור נרחב. האידיאולוגיה הציונית ותלאתיו של היישוב היהודי בארץ ישראל זכו למקום של כבוד בתשומת הלב של המערכת, אולם לא רק. אריה בר, שעמד בראש המשרד הוורשאי עד שנסגר בעקבות הכיבוש הנאצי, תיאר בזיכרונותיו כיצד חלק נכבד מהדיעות הפוליטיות דנו באַמנות המיעוטים אשר נוסחו בשנות העשרים, ומשום שיהודי אירופה היו אמורים להיות הנהנים העיקריים מהן, תפסו מאמצי גיבושן, וכן כישלונן, חלק גדול מסדר היום של היהודים באירופה באותן שנים (175: 1980: Bar). אנשי הסוכנות לא עסקו בפוליטיקה מעמדה מרוחקת ולא מעורבת. למעשה לנדאו, שאמנם היה בוגר תנועת הנוער הציונית בלאו וייס אך נמנע מאקטיביזם פוליטי בחייו הבוגרים, היה היוצא מן הכלל שהעיד על הכלל. גרוסמן היה מחסידיו של ז'בוטינסקי עוד כחבר בוועד הפועל של ציוני אוקראינה, בשלהי מלחמת העולם הראשונה, ובשנות העשרים היה למנהיג ציוני רוויזיוניסטי בולט. ויליאם שפיגלמן, ראש המשרד הניו־יורקי משנת 1924, היה ציוני נלהב ובד בבד עם עבודתו בסט"י עמד בראש מערך יחסי הציבור של הקרן הקיימת לישראל בארצות הברית (2012: Spiegelman). לואי פישר, אחד מקודמיו של שפיגלמן בראש המשרד הניו־יורקי, פרש מתפקידו ועקר לברית המועצות, שם נשבה בקסמי הסוציאליזם המהפכני והיה לתועמלן קומוניסטי ידוע. גרשון אגרונסקי, שעמד גם הוא בראש המשרד הניו־יורקי תקופה קצרה, טרם הגירתו לארץ ישראל והשתלבותו במשרד הירושלמי, היה מעורב עמוקות בעסקנות ציונית מנעוריו ועד יום מותו. האישים הללו היו פעילים פוליטיים במוצהר, לצד עבודתם העיתונאית. בשנת 1924, ממקום מושבו בירושלים, בעת שכיהן כקצין העיתונות של ההנהלה הציונית ובד בבד דיווח לשלל עיתונים בין־לאומיים, כתב אגרונסקי לחיים וייצמן: 'בראש ובראשונה

7 קדם לו השבועון *The Palestine Weekly*, שהיה למעשה המהדורה באנגלית של העיתון העברי **דאר היום**, עיתונו של איתמר בן־אב"י. העיתון, שנוסד ב־1919, סבל מאיכות ירודה, ממיעוט קוראים והפסדים מתמשכים, ולבסוף נסגר ב־1930 (צפרוני 1992). בעיתון הערבי המשפיע **פלסטין** התגבשה כבר ב־1921 תכנית להוציא לאור מהדורה באנגלית, אשר יצאה לפועל רק ב־1928. עיתונאי וסופר הודי מוסלמי בוגר אוניברסיטת אוקספורד בשם מוחמד רושאן אח'תאר הובא כדי לשמש בתפקיד העורך, אולם היוזמה לא האריכה ימים והעיתון נסגר ב־1932 (Tadros Khalaf 2011).

אני עיתונאי. אכן, עיתונאי ציוני. מאמרי, גם אם אינני מזכיר את הציונות, מלאים דברי אופטימיות קונסטרוקטיבית' (אגרונן 1964: 52).

השניות הזאת לא נראתה תמוהה לאיש ולא העיבה על האמונה ביכולתם בעיני עצמם ובעיני מעסיקיהם, לבצע את עבודתם העיתונאית באופן חסר פניות. נהפוך הוא, הודות למחויבותם המובנת מאליה לנומרות המקצועיות המקובלות – ובראשן העובדתיות והאובייקטיביות – הם יכלו להרשות לעצמם לעסוק בחופשיות ובמוצהר גם בפעילות פוליטית.

ברמה האינדיווידואלית הצליחו העיתונאים לגשר על המתח הזה בהצלחה, ואילו ברמה המוסדית הכלכלית הייתה התמונה מורכבת יותר. הארגונים הפילנתרופיים היהודיים שסט"י כאמור נסמכה על תמיכתם, לא תמיד עשו זאת לשם שמים: תפוצתם של התכנים שהפיצה הסוכנות, שלא הייתה שנייה לה בעולם היהודי, הייתה משאב יקר ערך בעיני הארגונים ששאפו להעלות את קרנם ולחזק את מעמדם בדעת הקהל. סט"י, שסבלה מקשיים כלכליים באופן כרוני, הייתה מטרה קלה. בשנת 1926, מעט יותר משנה אחרי הקמת סט"א בירושלים ויציאתו של פלטיין בולטין לאור, התמוזג עמו ביטאון קרן היסוד באנגלית *Correspondence*, שיצא לאור בירושלים בעריכתו של אליהו אפשטיין, עיתונאי ועסקן ציוני יליד בריטניה (Epstein 1964). כך נפתח השער לפרסום תכנים ציוניים מעל דפי הבולטין. בנובמבר 1928 נחתמה טיוטת הסכם בין סט"י ובין הנהלת הקרן הקיימת לישראל, לפיה (בין השאר) תפרסם סט"י מדי חודש בכל ערוציה שני מאמרים בני אלף מילה כל אחד, פרי עטם של אנשי קק"ל, תמורת תשלום של 15 לא"י בחודש. הטיוטה הובאה לתשומת לבו של לנדאו והוא נרעש ומחה באוזני שלום שווארץ, ראש סט"א שניהל בשמו את המשא ומתן: 'לא יעלה על הדעת שנהיה מחויבים לפרסם כלשונם את הטקסטים שתספק לנו קק"ל. אין שום מניעה לצטט מתוך פרסומי קק"ל הרשמיים, תוך שאנו מציינים אותם כמקור, אך אם סט"י תחויב לפרסם דיווחים על הנעשה בפלשתינה כפי שתמסור לנו הקק"ל, הדבר יתפרש כהתערבות כה גדולה בטיב הדיווחים מפלשתינה שאיני רואה כיצד נוכל לקבל זאת תוך שמירה על מעמדנו כסוכנות עצמאית'.⁸ ההסכם תוקן לבסוף, והסעיף הבעייתי נמחק.

לא מן הנמנע שמקור העניין של לנדאו בפלשתינה היה מלכתחילה כלכלי במהותו. ירושלים הייתה עיר קטנה ומרכז יהודי שולי לעומת ניו יורק, לונדון, ברלין, ורשה ופריז – הערים האחרות שבהן הייתה לסט"י נציגות באמצע שנות העשרים. אוכלוסיית היהודים בארץ ישראל כולה מנתה כ-100 אלף איש בלבד, והעיר הייתה פריפריאלית מאוד מבחינת העניין שעוררה בחדרי חדשות בין-לאומיים. רויטרס החזיקה משרד אדמיניסטרטיבי בלבד בירושלים, והמערכת החדשותית הקרובה ביותר הייתה בקאהיר (בירנהק 2013: 50). מעטים העיתונים שהחזיקו כתב קבוע בפלשתינה.⁹ טרם בואו של אגרונסקי לירושלים

8 יעקב לנדאו שלום שווארץ, 26.12.1928, הארכיון הציוני המרכזי (להלן: אצ"מ), 327-95.

9 הידוע שבהם היה התאולוג האנגליקני המשפיע הרברט דנבי (Danby), שהשתקע בירושלים בשנת 1919 ולמן 1923 היה כתב טיימס הלונדוני בעיר. שנים לאחר מכן הקים דנבי את ארגון הכתבים הזרים בפלשתינה ועמד בראשו.

ב־1924, הוא פנה לכלי תקשורת רבים בבריטניה ובארצות הברית בבקשה להיות הכתב הקבוע שלהם בארץ, וסורב (אגרון 1964: 52). בשנותיו הראשונות בארץ, עד שהשתלב בסט"א, נאלץ להתפרנס מעבודות כעצמאי וכקצין העיתונות של ההסתדרות הציונית. שוליותה של ארץ ישראל במפת התקשורת העולמית שיחקה לידי של לנדאו. בשנים הראשונות לקיומה הייתה סט"א למעשה שירות החדשות הבין־לאומי הגדול והמשוכלל ביותר בארץ ישראל. ב־1929 חתם לנדאו על חוזה הפצה עם רויטרס, ולפיו תהיה סט"א למפיצת המשנה של ידיעות רויטרס בארץ ישראל. סט"א התחייבה בחוזה להעביר את בולטין החדשות היומי של רויטרס לכל מערכות העיתונים בתנאי שיופץ לכל העיתונים בכל השפות באותם תנאים ובמחיר זהה, ובתמורה אמורה הייתה לספק לרויטרס ידיעות מארץ ישראל. החוזה נחתם לחמש שנים והוארך בשלוש נוספות, וב־1936, עם הקמת רשות השידור המנדטורית, Palestine Broadcasting Service, התייתר שיתוף הפעולה והחוזה הומר בהסכם אי־תחרות (בירנהק 2013: 51).

ללנדאו היו שאיפות מרחיקות לכת יותר. הוא יצר קשר עם שלטונות המנדט וביקש מעט מהיחס המועדף שהרעיפה האימפריה על רויטרס: ראשית, ביקש להפיץ את בולטין החדשות של רויטרס גם למשרדי הממשלה, במקום שירותי הדואר. כמו כן ביקש שסט"א תקבל עדיפות בהפצת הודעות ממשלתיות לציבור. שתי הבקשות, שהכנסה גדולה בצדן, נדחו על הסף. לבסוף ביקש פטור מדמי שימוש בקווי הטלגרף הממשלתיים, מסוג זכויות היתר שרויטרס קיבלה ברחבי האימפריה. בזכות ההסכם עם רויטרס שקל המזכיר הראשי של ממשלת המנדט את בקשתו של לנדאו בחיוב,¹⁰ אולם שר המושבות בלונדון סירב בתוקף. לנדאו המשיך להתכתב עם פקידי הממשל במשך כשנתיים ויותר כליל ב־1933 (שם). אף שלבסוף סורב, התייחסו פקידי הממשל ללנדאו ברצינות רבה למרות היותו יהודי אמריקני ושחקן חדש בשוק, בוודאי בהשוואה לרויטרס הגדולה והוותיקה, וחשוב מכול – הבריטית. אמנם ההטבות שביקש חרגו ממה שהממשלה הבריטית יכולה הייתה לאפשר לסוכנות ידיעות עצמאית וחדשה, אולם העובדה שבקשותיו נשקלו בכובד ראש מלכתחילה מצביעה על המעמד לו זכה בעיני הבריטים בזכות הגושפנקה שנתן לו הקשר העסקי עם רויטרס. סט"א נחשבה אחת מסוכנויות הידיעות הבין־לאומיות הגדולות המחויבות לאמות המידה המקצועיות ביותר.

כישלון מיזמיו העסקיים בארץ ישראל ריפו את ידיו של לנדאו, והמאבק המתמשך להימנע מהפסדים היה למצוקה של ממש. בתחילת 1932 דיווח לנציגיו בסט"א על הפסד של 20,000 דולר, ועל כך שלא יהיה מנוס מקיצוץ בפעילות המשרד הירושלמי. נראה שבשל כישלון מאמציו לקבל מהממשלה הבריטית את ההטבות שביקש היה מנוי וגמור עמו לצמצם את עסקיו בארץ ישראל. שווארץ, שהבין שעתידו המקצועי נתון על הכף, דחק בלנדאו להתנהל בצורה אסטרטגית:

10 התכתבות בין ה"צ" לוק, המזכיר הראשי של ממשלת המנדט, ובין לנדאו, ספטמבר–נובמבר 1929, אצ"מ, 195/327.

איני יודע מהם התנאים בחוץ לארץ, אך כאן בפלסטינה, אני חייב לומר, אנו לא מתאמצים מספיק. אפילו כעת, בזמנים קשים כאלה, הסוכנות היהודית, הקרן הקיימת וקרן היסוד מוציאות סכומים נכבדים על תעמולה ושירותי עיתונות. לו ידעו שלא ניתן לארגונים הללו במה אלמלא יעזרו לנו להתקיים, אני משוכנע שהיו נוהגים אחרת. אך מדוע יעשו זאת בידיעה שגם ללא עזרה מצדם נצא מגדרנו לתת להם את הסיקור שבו הם חפצים?"¹¹

לנדאו לא השתכנע. אגרונסקי, עורך הפלסטיין בולטיין ומעמודי התווך של סט"א, הודיע ללנדאו שאינו מוכן לספוג קיצוץ במשכורתו ושהוא מתפטר. בה בעת הוא הציע לו להשקיע בשותפות חדשה אשר חלקו היחסי בה יאפשר לו להקטין את היקף עסקיו (והפסדיו), וכן ייחסך ממנו הצורך להשקיע את המשאבים הניהוליים הגדולים שסט"א דרשה. לו, כמו גם לקוראי פלסטיין בולטיין, הבטיח אגרונסקי עידן חדש בעיתונות האנגלית בארץ ישראל.

אל האנגלי בשפתו

ב־1 בדצמבר 1932 נדפס הפלסטיין בולטיין בפורמט חדש ובשם חדש: פלסטיין פוסט. בפנייה לקוראים בעמוד הראשון נכתב: 'הגיליון הזה הוא ניסיון לקחת את העיתונות האנגלית בפלסטינה צעד אחד קדימה. מטרתו היחידה היא להוציא לאור עיתון יומי אשר יתאים לצרכיהם ולטעמם של הבריטים, אירופים אחרים ופלסטינים'.¹² הרוח החיה מאחורי המיזם היה אגרונסקי, העורך הראשי והמוציא לאור. החברה החדשה שייסד ועמד בראשה פטרה את לנדאו מאחריות פסקלית כמו גם עריכתית – חלקו במניות החברה ירד מ־100 אחוז ל־49, וענייני המערכת התנהלו מעתה בירושלים, מבלי לדווח למטה החברה בניו יורק. הדבר היטיב עם אגרונסקי, שנשא בתפקיד העורך הראשי ולא היה עוד כפוף ללנדאו. בהסכם עם לנדאו צוין במפורש שלאגרונסקי ניתנת 'יד חופשית' בניהול ענייני החברה, ושלשני האישים נשמרת הזכות למנות דירקטורים על פי חלקם היחסיי בבעלות החברה.¹³

ההיכרות ארוכת השנים וההערכה ההדדית בין אגרונסקי ללנדאו החלה בתקופה הקצרה שבה עמד בראש המשרד הניו-יורקי של סט"א, טרם עזיבתו את ארצות הברית לצמיתות

11 שווארץ ללנדאו, 21.2.1932, שם.

12 טרום הקמת מדינת ישראל, במונח 'פלסטינים', בייחוד באנגלית (Palestinians), הייתה הכוונה כמעט תמיד ליהודים או לתושבי הארץ ככלל (יהודים וערבים). השימוש בן-זמננו במונח לתיאור ערביי פלסטין, השתגר בתקופה מאוחרת יותר. את ערביי הארץ היה נוהג לתאר במונח Arabs או לעתים Palestinian Arabs.

13 'Notes on Report by Acting Managing Director at Subscribers' Meeting at the Offices of the Palestine Corporation in Tel Aviv', 3.10.1932, The Central Zionist Archives (hereafter: CZA), A125/91

בפברואר 1924. עבודתו בסט"י הייתה התנסותו הראשונה בניהול מערכת עיתונאית, ובאה בהמשך לניסיון עשיר בעיתונאות ויחסי ציבור. כאמור, גרשון הארי אגרונסקי נולד באימפריה הרוסית ב-1894, היגר לארצות הברית כנער וגדל בפילדלפיה. לו היה הדבר תלוי באביו היה מוסמך לרבנות (אגרון 1964: 11), אך לאגרונסקי הבן היו תכניות אחרות: מגיל צעיר, כבר כסטודנט באוניברסיטה היהודית Gratz College במלרוז פארק בפנסילבניה, נמשך לפעילות ציבורית, בעיקר ציונית. טרם החליט באיזה תחום לימודים לבחור, אזר עוז ובמכתב אישי לארתור רופין, מנהל המשרד הארץ-ישראלי של ההסתדרות הציונית, ביקש לדעת איזה מקצוע יועיל יותר לפיתוחה של הארץ. 'דע לך שתשובתך לשאלתי, דוקטור יקר, תעזור לי לבחור בין חקלאות לבין הנדסה', כתב.¹⁴

לבסוף בחר לא בזה ולא בזה. הקריירה של אגרונסקי עתידה הייתה לנוע בשני קווים מקבילים: עיתונאות ועסקנות ציונית. האחד נבע מן האחר: ביוני 1915 נבחר לייצג את עירו והיה לציר הצעיר ביותר בוועידה הציונית בבוסטון, אירוע רב-חשיבות בדברי הימים של הציונות בארצות הברית, שבו נוסד הוועד הפועל הזמני האמריקני לענייני ציונות (The American Provisional Executive Committee for General Zionist Affairs) – הארגון הציוני הכלל-ארצי הראשון בתולדות ארצות הברית – ושם גם דרך כוכבו של יושב הראש שלו, השופט לואי ברנדייס, אשר היה למנהיג הבלתי מעורער של ציוני ארצות הברית. עם שובו לפילדלפיה התדפק אגרונסקי על דלתו של עורך העיתון היידי המקומי, די יידישע וועלט, והציע לכתוב כתבות מן הוועידה. זו הייתה עבודתו הראשונה בעיתונות, ובד בבד קיבל את עבודתו הראשונה בעולם העסקנות הציוני, כמזכיר הסניף של הוועד הפועל הזמני בעירו (אגרון 1964: 18-21).

בשנת 1917 עבר אגרונסקי לניו יורק, לאחר שהוועד קבע בה את מקום מושבו. הוא חלק חדר צדדי עם מאיר ויסגל, פעיל ציוני נלהב גם הוא ולימים נשיא מכון ויצמן למדע. השניים שימשו עורכים של פרסומים קשורים: אגרונסקי של השבועון היידי דאס יידישע פאלק, וויסגל של הירחון האנגלי מכביאן (Maccabean). בפברואר 1918 התגייס לצבא הבריטי ונשלח למזרח התיכון, אולם המערכה שם הסתיימה לפני שהספיק להילחם. הוא הוצב בפלשתינה וחיכה לשחרורו, שהגיע לבסוף ב-1920. בזמן הזה שלח כתבות לדאס יידישע פאלק ולמכביאן, וניסה לעניין עיתונים לא-יהודים בנעשה בארץ ישראל, ללא הצלחה מרובה. אז גם גמלה בלבו ההחלטה לקבוע בה את מושבו. 'עכשיו אני חושב את עצמי בתור ארץ-ישראלי גמור', כתב לאביו (שם: 25).

לאחר תקופה שבה שימש קצין העיתונות של מנחם אושיסקין בהנהלה הציונית בירושלים, שב לארצות הברית. שם המשיך לחבוש את שני כובעיו: הוא הועסק על ידי קרן היסוד כתועמלן והשתלב כעורך חדשות בסט"י, תחת שרביטו של לואי פישר, ידידו וחברו לנשק לשעבר. עם הצטרפותו לסט"י כתב לעמנואל ניומן, הממונה עליו בקרן היסוד: 'אני סבור שהסוכנות שאני מצטרף אליה עלולה לשחק תפקיד חשוב ביותר בעבודתנו. האיש

14 אגרונסקי לרופין, 2.6.1914, אצ"מ, A209/242.

שיחלוש על הידיעות המתארות את עבודתנו בארץ ישראל ומחוצה לה ישפיע במדה רבה אם תושט עזרה או תבוא הפרעה למפעלנו. מי שמכיר את עברי יודע שאעשה את כל אשר לאל ידי כדי לעזור ולא להפריע. הגעתי למסקנה שקל יותר להחליף אדם בקרן היסוד מאשר למצוא איש אשר יביא עמו לסט"י אותה רוח המפעמת בקרבי' (שם: 38).

על פניו מודה אגרונסקי בפה מלא בהטיה אידאולוגית מודעת בעבודתו העיתונאית (אם כי לא מן הנמנע שביקש לתרץ באוזני שותפו לדרך את 'נטישתו' את קידום המפעל הציוני לטובת עיסוק רווחי יותר). ברם המתח שהוא מתאר בדבריו יאפיין את עבודתו כל שנותיו, ובייחוד במפעל חייו, הפלסטיין פוסט. להבדיל מסט"י, שצבעיה היהודיים היו ידועים לכול אך מטרתה העיקרית הייתה לאסוף מידע ולהפיצו, מטרתו של הפלסטיין פוסט הייתה פוליטית במובהק, כפי שהסביר ב'הצהרת כוונות' ששלח לנציב העליון: 'היחסים הבלתי-מספקים הקיימים בין יהודים ובין בריטים בפלשתינה הביאו כמה יהודים פלשתינאים לכדי מסקנה שיש לשפר את התנאים באמצעות הקמתו של עיתון יומי בשפה האנגלית בירושלים'.¹⁵ באמצעות העיתון שאף אגרונסקי לדווח חדשות מ'נקודת מבט יהודית' לקהל דובר האנגלית בארץ ישראל שהיקפו, להערכת אגרונסקי, עמד בתחילת שנות השלושים על כ-7,000 קוראים פוטנציאליים. הקהילה הבריטית, שמנתה אז כ-5,000 חיילים ואזרחים (קריק 2021: 219), מנתה חלק נכבד מקהל היעד של העיתון.

לפנייתו של פלסטיין פוסט לקהל בריטי הייתה תכלית מדינית ברורה. לא היה זה מקרי שהרעיון לנהל שיח עם דעת הקהל הבריטית מעל דפי עיתון יומי באנגלית החל לצבור תאוצה בשנים שלאחר גל האלימות של קיץ 1929 (מאורעות תרפ"ט), אשר הלל כהן כינה 'שנת האפס בסכסוך היהודי-ערבי' (כהן 2013). האירועים, טוען כהן, היו נקודת מפנה היסטורית עבור הערבים, היהודים והבריטים, אשר הגדירה את התנהלותם המדינית עד תום המנדט ואף מעבר לכך. עבור הקבוצה הראשונה היו אלה ניצנים של התגבשותו של קולקטיב לאומי התובע את זכויותיו ונלחם עליהן; בקבוצה השנייה חלחלה ההבנה שלשם הגשמת מאווייהם הלאומיים תידרש הפעלת אלימות או לפחות הסתמכות על כוח הזרוע; וחברי הקבוצה האחרונה הבינו בעקבות האירועים שהתחייבותם בהצהרת בלפור, ולאחר מכן בכתב המנדט, להקמת בית לאומי ליהודים תיתקל בקשיים. לאחר אירועי 1929 החלו הבריטים לסגת בהדרגה מתמיכתם הבלתי מסויגת כמעט עד אותו רגע ביעדי התנועה הציונית, ואגרונסקי, בפרץ נבואי משהו, ביקש לעכב את המגמה באמצעות ניסיון להשפיע על דעת הקהל בפלשתינה כדי שזו תשפיע על מקבלי ההחלטות בלונדון.

באופן שאינו בלתי קשור היו אירועי 1929 נקודת מפנה גם בתפיסת יחסי הגומלין בין העיתונות למציאות הפוליטית. עדים יהודים שהופיעו לפני ועדת שאו, ועדת החקירה המלכותית שמונתה לחקור את האירועים, הצביעו על חלקה המרכזי, לתפיסתם, של העיתונות הערבית בליכוי הרוחות שהביאו לאלימות, ועל הצורך ליצור תשתית משפטית שתסדיר את התחום הפרוץ. הבריטים הקימו ועדת משנה שבמסגרתה נשלח לפלשתינה

'Statement by the Promoter', *The Palestine Post* (in formation), [n.d.], CZA, A125/91 15

רובין פרנס (Furness), אוריינטליסט בריטי שישב בקאהיר, פקיד בכיר במועצה הבריטית לתרבות וממקימי שידורי הרדיו. בדוח שהגיש בשנת 1931 לממשלה הבריטית נקבע שלעיתונות יש 'חירות ביטוי מופרות', ועל הממשלה לפעול לצמצמה או לפחות להסדירה. בין שאר ההמלצות בדוח פרנס היו הקמת לשכת עיתונות ממשלתית, שבראשה גם עמד, כיחידה עצמאית בממשלת המנדט. תפקידה היה לדאוג לקשר שוטף בין מערכות העיתונים ובין גופי הממשלה, לבצע סקירה שיטתית של העיתונות ולספק לעיתונים מידע מוסמך מטעם הממשלה. כמו כן המליץ פרנס לעדכן את פקודת העיתונות העות'מאנית, כפי שאכן נעשה ב-1933. הפקודה החדשה הסדירה ענייני רישוי של עיתונים ונתנה לנציב העליון סמכויות השעיה וסגירה שלהם, וכן הנהיגה סעיפי צנזורה מראש ולא בדיעבד – דבר שבאותן שנים היה תאורטי אך היה יותר ויותר דבר שבשגרה (Lahav 1978).

נכונותו של אגרונסקי לשלב את מלאכת העיתונאות עם תעמולה פוליטית לא ציינה נטישה של מחויבותו המקצועית – להפך. 'התעמולה הטובה ביותר נעשית באמצעים בלתי-רשמיים', טען באוזני חבריו בהנהגת היישוב (Frenkel 1994: 3). עיתון ללא קוראים משול לעץ שנופל ביער מבלי שאיש שומע. לכן נדרש להוכיח לקוראיו הפוטנציאליים שהמפעל אינו 'מגזרי', אף שהאוחזים במושכות היו כולם יהודים. בקיץ 1932 נסע לבריטניה למסע גיוס כספים. לצד נכבדים יהודים כגון לורד מלצ'ט והנציב העליון לשעבר הרברט סמואל, ומנהיגים ציונים כגון סוקולוב וחיים וייצמן, ביקש אגרונסקי להשיג את תמיכתם של לא-יהודים. נמנו עמם רונלד סטורס, המושל לשעבר של ירושלים,¹⁶ לורד צ'נסלור, הנציב העליון לשעבר, וכן בלאנש דאגדייל, אחייניתו של הלורד בלפור, והעיתונאי הרברט סיידבות'אם; שני האחרונים היו תומכים נלהבים בציונות. הם התרו באגרונסקי ש'חיוני' להשיג מימון שחלקו הגדול מקורו בתומכים לא-יהודים, מטרה שאכן הושגה לבסוף בעזרתם.¹⁷ כמו כן נפגש אגרונסקי עם עורכים ומוציאים לאור של עיתונים בריטיים שונים כגון הדיילי טלגרף, הטיימס, ה'נז'איש כרוניקל וה'אנז'פשיאן גאזט (*Egyptian Gazette* – עיתון בבעלות בריטית שנוסד באלכסנדריה ב-1880), במטרה שעיתונו יהיה מעין שלוחה ירושלמית של עיתוניהם, אולם סורב. לבסוף, באוקטובר 1935, נחתם הסכם שיתוף תכנים בין הפלסטייני פוסט לטיימס הלונדוני.¹⁸ אגרונסקי ניסה גם לגייס עיתונאים ידועים למערכת. במכתב לנציב העליון כתב אגרונסקי שפנה אל 'אנגלי לא-יהודי רם מעלה, אשר מאמין בשליחות הבריטית כמו גם בגורל היהודי בפלשתינה', בהצעה שישמש עורך חדשות מהעולם ומהאימפריה, והלה הסכים (לא ברור במי מדובר, והמינוי ככל הנראה

16 בזיכרונותיו שיצאו לאור כמה שנים לאחר מכן, ציין סטורס לשבח את אגרונסקי על כך שבזכותו עלתה רמתו המקצועית של פלסטיין בולטין.

17 'Notes on Report by Acting Managing Director at Subscribers' Meeting at the Offices of the Palestine Corporation in Tel Aviv', 3.10.1932, CZA, A125/91

18 'The Times' Articles in *The Palestine Post: A New Arrangement*, *The Palestine Post*, 18.10.1935

לא צלח בסוף).¹⁹ יוסוף חנא, העורך של העיתון היפואי המשפיע פלסטין, הצטרף באפריל 1933 ככתב העיתון בעיר. זמן מה לאחר צאתו של העיתון לאור, נפגש אגרונסקי עם ג'ורג' אנטוניוס, מבכירי האינטלקטואלים הערבים בירושלים, והציע לו לעמוד בראש הדסק הערבי, בתנאי שיימנע מפרסום תכנים על הציונות ועל השלטון הבריטי. לדברי אגרונסקי סירב אנטוניוס להצעה, אולם לא לפני ששקל אותה בכובד ראש (אגרון 1964: 84).

אגרונסקי הבין שעליו לפנות לקורא הבריטי בשפה שאליה הוא מורגל מבית – ולא מדובר רק בשפה האנגלית, אלא גם בתכנים 'בריטיים'. העיתון נסמך על ההסכם של סט"י עם רויטרס, שכאמור נשאר בתוקף עד 1937, והועבר לרשות הפלסטיין פוסט בע"מ עם חתימת הסכם השותפות בין אגרונסקי ללנדאו.²⁰ המוקד העריכתי של עמודי החדשות היה חדשות חוץ מבריטניה ומן האימפריה – רובן ידיעות של רויטרס, אך גם של מקורות אחרים, כמו השירות הטלגרפי האימפריאלי (British Official Wireless Press [BOWP]). בשלב מוקדם התמנה גם כתב קבוע בלונדון – הכתב היחיד מחוץ למזרח התיכון, עד למינויו של כתב בניו יורק ב-1947. העיתון ששאף למתג את עצמו כעיתון אזורי – במשך שנים התפאר בהיותו 'העיתון היומי היחיד באנגלית בפלשתינה, סוריה ועבר הירדן', השורה שהתפרסמה מדי יום בעמוד המערכת – החזיק כתבים קבועים בקאהיר, בבירות ובבגדאד. חדשות מקומיות וכן חדשות מן העולם היהודי – בייחוד סבלם של יהודי גרמניה עם עליית הנאצים לשלטון בינואר 1933, בסמיכות מופלאה לתחילת הופעתו של הפלסטיין פוסט – זכו לכיסוי, אם כי בעדיפות שנייה. התאמה נוספת לטעמו של הקורא הבריטי באה לידי ביטוי בכיסוי נרחב בעמודי הספורט, בכללם משחקי קריקט, תחרויות איגרוף ושאר אירועי ספורט מרחבי האימפריה, וכן מדורי ברידג', טניס וגולף בסינדיקציה, חלקם מאת עיתונאי ספורט מובילים בבריטניה ובארצות הברית.

לצד פנייתו של העיתון לאנשי הפקידות הבריטית, נעשתה פנייה מודעת גם לקהילה הבריטית הלא-רשמית, שעמה נמנו 'מיסיונרים ואנשי דת, אומנים, חוקרים ומדענים, עיתונאים וסופרים, אנשי עסקים, בנקאים ורואי חשבון, עורכי דין ומהנדסים, פקידים ומזכירות ועוד' (קריק 2021: 225). באמצעות מדורים כמו כלכלה ועסקים, תרבות ופנאי, מדורי נשים (כלכלת בית ואופנה) ובייחוד מדור משפטי יומי מפורט, וכן באספקת מידע יום-יומי כגון זמני משלוח דואר, מועדי הפלגות מנמלי יפו וחיפה, ושערי חליפין של מטבע זה, היה העיתון מצרך חיוני לאנשי עסקים ובעלי מקצועות חופשיים. אל הקוראים הבריטים, חברי אותה קהילה בלתי רשמית, הצטרפו עם השנים ערבים בני המעמד הבינוני העירוני, שמידת שליטתם בשפה האנגלית התפתחה יד ביד עם עלייתם בסולם החברתי-כלכלי. הפלסטיין פוסט שימש אותם כמקור חדשות אמין ומקיף, צורך שהלך וגבר לאחר פרוץ המרד הערבי בשנת 1936, משתי סיבות הקשורות זו בזו. מחד גיסא, בלהט האירועים הקצינו העיתונים הערביים את עמדותיהם והרבו להטות את דיווחיהם כדי שיעלו בקנה

'Statement by the Promoter', *The Palestine Post* (in formation), [n.d.], CZA, A125/91 19

'Notes on Report by Acting Managing Director at Subscribers' Meeting at the Offices of the Palestine Corporation in Tel Aviv', 3.10.1932, *ibid.* 20

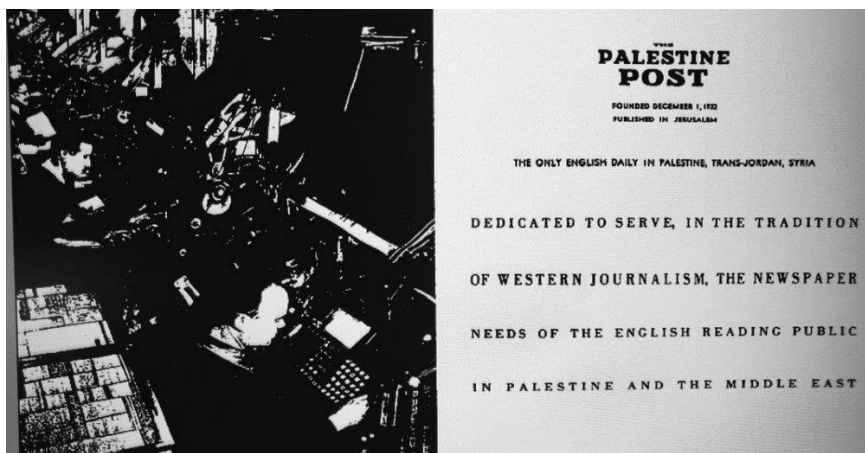
אחד עם עמדות ההנהגה, דבר שהביא לכך שקרנם ירדה בעיני הקורא המשכיל והביקורתית. מאידך גיסא, בשל העמדות הקיצוניות הללו שהובעו בעיתונים הערביים, סגרו אותם השלטונות לא אחת בנימוק של הסתה לאלימות. כך קרה לא אחת שפולטיין פוסט נותר העיתון היחיד הזמין לערבי דובר האנגלית (Hughes 2019: 231). המרד הערבי הביא ל'עדכון' בתכני העיתון, כאשר שלחה הממשלה הבריטית בסוף 1936 כוח צבאי בן 20,000 חיילים להשתתף בדיכוי (מוריס 2004: 130). עבור הפולטיין פוסט היו אלה 20,000 קוראים פוטנציאליים נוספים. אל המערכת הצטרף כתב צבאי, וכמות הכתבות בנושאים צבאיים (בכלל זאת סדרת כתבות על ההיסטוריה של הגדודים השונים שהוצבו כעת בארץ ישראל) עלתה פלאים.

מעבר לתכנים, הזיקה לסגנון העיתונאות שאליו הורגלו קוראיו הפוטנציאליים מבית היא שאפשרה לאגרוסקי לפנות אל הבריטים ולקנות את אמונם. אף שרוב רובם של חברי המערכת היו יהודים והאוריינטציה הציונית המובהקת של העומד בראשה היו ידועים לכול (מה גם שקרן היסוד היא שקנתה את מניותיו של לנדאו בחברה), ההפרדה שהקפיד לקיים בין עובדות ובין דעות, וכן דבקותו המתמשכת בעקרון האובייקטיביות בסיקור, הבטיחו את נאמנותם של קוראיו גם כאשר עמדותיו הרגיוזו אותם מאוד.²¹ במכתבו לנציב העליון הבטיח שהעיתון יעמוד באת מידה של 'עיתונות אחראית שאליה רגיל הקורא הבריטי מבית'.²² בעלוני הפרסום של העיתון הוא תואר ככלי תקשורת אשר 'נועד לשרת, במסורת העיתונאית המערבית, את צרכיו העיתונאיים של הקהל דובר האנגלית בפלסטינה ובמזרח התיכון'. וכך אכן היה: סגנון הדיווח היה עובדתי והתבסס על עקרון ה'פירמידה הפוכה'. רשת נרחבת של כתבי שטח נפרשה בכל הארץ, בכלל זאת בריכוזי אוכלוסייה ערבית, וכן כאמור ברחבי המזרח התיכון. הפולטיין פוסט היה אחד העיתונים הראשונים בפלשתינה שהשתמשו בטלפון דרך קבע – גם אם בתדירות נמוכה, מפאת העלות הגבוהה – כדי להקפיד על מידיות ועדכניות בדיווח (אגרן 1964: 83).

מבחינה מדינית, כאמור, התמקדו מאמציו של העיתון בכך שדעת הקהל הבריטית תחפוף ככל האפשר למאויים הציוניים, ותבטיח שהממשלה לא תיסוג מהתחייבויותיה בכתב המנדט אשר נועדו לתמוך ביישוב היהודי ולטפחו, בין השאר באמצעות מתן היתר להגירת יהודים במספרים גדולים. מהבחינה הזאת שיקף הפוסט את עמדת ההנהגה הציונית, שהאינטרסים הבריטיים והציוניים לא רק אינם מתנגשים אלא אף משלימים זה את זה. בפגישתו בלונדון עם הנציב העליון לשעבר צ'נסלור, ערב הקמת העיתון, הסביר לו אגרוסקי את תכניתו: 'להסביר [את] עמדת היהודים באמצעי אשר ישמור על ההשפעה הבריטית בחלק זה של העולם שבו משמשים הבריטים ראש גשר לתרבות המערב. ירושלים, לדעתי, הוא המקום היחיד שממנו עלולה להתפשט תרבות אירופה שעה שאסיה

21 את האמביוולנטיות הגדולה של אנשי הממשל כלפי העיתון מגלמת התבטאות המיוחסת להרולד מקמייקל, הנציב העליון בשנים 1938-1944: 'לולא אהב לקרוא את הפולטיין פוסט, אמר פעם, היה מורה לסגור אותו' (שגב 1999: 337-338).

22 'Statement by the Promoter', *The Palestine Post* (in formation), [n.d.], CZA, A125/91

עלון פרסומי שצורף לעיתון (בצד השני גלית דואר, שבה יכלו מנויים פוטנציאליים למלא את פרטיהם ולשלוח למערכת), אצ"מ

מתכוונת לנער את חוצנה ממנה' (שם: 68). אז, כמו בימינו, קו ההסברה הציוני היה לשכנע את מעצמות המערב שתמיכה בציונות אינה רק הדבר נכון ומוסרי, אלא גם מביא תועלת אסטרטגית. במכתבו לנציב העליון, לאחר שובו לירושלים, הדגיש אגרונסקי: 'הכוונה היא שבכל השאלות שעל סדר היום יהיה ביטוי לנקודת המבט הבריטית, ככל שיתאפשר'.²³ מבחן ראשון לשאיפה זו היה בפרוץ המרד הערבי, באפריל 1936. אירועי השעה בארץ השתלטו על עמודי החדשות ודחקו את חדשות החוץ לקרן זווית. הממשלה לא הבינה את חומרת האירועים והתנהלה תחילה בעצלתיים ובהיעדר תקיפות. הפלסטיין פוסט השמיע את מצוקתם של קרבנותיה היהודים של האלימות הערבית ודחק בממשלה להגיב ביתר תקיפות. למורת רוחו של אגרונסקי הוא זכה לשיתוף פעולה מזערי מטעם זרועות הממשל: לשכת העיתונות פרסמה מדי יום הודעות וחסרות כל אסתטיקה סגנונית, אשר לפי פקודת העיתונות נדרשו כל העיתונים לפרסם כלשונן, במלואן וללא עלות (Goodman 2015). בקשותיו לפגישות עם קצין העיתונות נדחו בזו אחר זו. לבסוף, כשאשרה בקשתו לפגישה עם הנציב העליון ווקופ, הוא מחה לפניו על שנמנע ממנו לראיין את פקידי הממשל: 'כל שברצוני הוא לברר את העובדות לאשורן', אמר לו.²⁴ מאורעות המרד אילצו את אגרונסקי לחשוף מעט מאחורי הקלעים של עבודתו. ההפרעה לאורח החיים התקין בעקבות האלימות והשביתה הכללית שהוכרזה במגזר הערבי

'Statement by the Promoter', *The Palestine Post* (in formation), [n.d.], CZA, A125/91 23
'Note of a Conversation with the High Commissioner on Friday, 8.5.1936 at Government House', *ibid.*, S25/193 24

הקשו מאוד על איסוף החומרים, בעיקר בערים הערביות. ההנהגה הערבית ושלוחותיה דחו את פניותיו של הפלסטיין פוסט, והוא נאלץ להסתפק בדיווחים מיד שנייה, בייחוד בתרגומים מהעיתונות הערבית. בסוף 1936 החל לצאת לאור ברמאללה שבועון באנגלית, *Palestine & Trans-Jordan*, שעורכו היה מקורב לוועד הערבי העליון. אגרונסקי קיווה ליצור קשר ישיר עם העורך, פואד סאבא, אולם סורב בתואנה שהעיתון עוין לוועד. בתגובה שלח לו אגרונסקי מכתב שאת תוכנו פרסם במאמר המערכת ב־21 בספטמבר: 'העיתון הזה, כפי שידוע לך בוודאי, עושה כל שביכולתו להשיג מידע אמין ולפרסמו לאשורו. כשפריט חדשותי לא מדויק מופיע, אין זה מעיד על היעדר מאמץ מצדנו אלא על חוסר שיתוף פעולה מצד מקור הידיעה'. הקושי הזה, המשיך אגרונסקי, הביא להסתמכות על מקורות מיד שנייה או שלישית, 'אשר גורם לעתים לאי־דיוקים בלתי־מכוונים'. לבסוף סיכם: 'מאמץ גדול מושקע בעיתון זה לשם הקפדה על הפרדה מוחלטת בין חדשות לעמדות. אולם משום שלשיטתנו אין אפשרות לגבש עמדות ללא עובדות, אנו חותרים ללא הפסקה להביא את העובדות לאשורן'.²⁵

התילתו של הפוסט הגיעה לשיאה בשלהי תקופת המנדט, אז עמד בחזית התעמולה אל מול הבריטים, וגם זכה להצלחה מסחרית גדולה.²⁶ לאחר תום המנדט, עם יציאתם מהארץ של רבים מקוראיו, שקלה ההסתדרות, שבינתיים עבר העיתון לבעלותה, לסגור אותו. עם הקמת המדינה עזב אגרונסקי את תפקיד העורך, התמנה לראש משרד ההסברה בממשלת ישראל, מוסד שלא האריך ימים, וחזר למערכת ב־1951.

נאמניותיו הפוליטיות והמפלגתיות של אגרונסקי לא היו בגדר סוד. שלא כמו רוב חבריו במוסדות הציונות האמריקנית הוא נמנה עם נאמניו של חיים וייצמן, והיה מקורבו של משה שרת, שבהיותו ראש המחלקה המדינית של הסוכנות היהודית עקב מקורבו אחרי פרסומי העיתון. טרם הקמת העיתון היה אגרונסקי חבר בוועד ההגנה המרכזי, אך התפטר עם מינויו למוציא לאור משום שסבר ש'אין זה ראוי שישתייך לארגון מחתרת' (אגרון 1964: 11). לאחר הקמת המדינה נשקלה מועמדותו לתפקיד השגריר באוסטרליה ובוושינגטון. בבחירות לכנסת השנייה הוא התמודד ברשימת מפא"י אך הוצב במקום לא רָאלי, ובשנותיו האחרונות כיהן כראש עיריית ירושלים מטעם המפלגה. נאמנותו המפלגתית של העיתון למפא"י (ולפרקים, בעיקר בהשפעתה של ראש מדור הדעות והעורכת הראשית לעתיד לאה בן־דור, גם לרפ"י) נמשכה בשנות השבעים, עד שביצע פנייה חדה ימינה עם חילופי בעלות בשלהי שנות השמונים (Frenkel 1994).

אין ספק שזהותו של אגרונסקי כיהודי וכציוני מילאה תפקיד חשוב בעיניו ובעיני מעבידיו. בשנת 1928 התמנה לכתב סוכנות הידיעות יונייטד פרס בארץ ישראל, והחליף בתפקידו את ג'מאל חוסייני שהתמנה למזכיר המועצה המוסלמית העליונה. במכתב לחיים

²⁵ 'Facts and their Distortion', *The Palestine Post*, 21.9.1936

²⁶ בשנת 1942 מנו גיליונות הפלסטיין פוסט כ־30 אחוז מהמחזור היומי של העיתונות היהודית בארץ ישראל. ראו: ר' חסמן, 'העיתונות', בתוך: דן פינס, ברוך קרופניק ועזריאל קרליבך (עורכים), *ספר השנה של העיתונאים*, אגודת העיתונאים, תל אביב תש"ג, עמ' 119.

וייצמן, לאחר שהפליג בחשיבותו של מקום עבודתו החדש כספק ידיעות למאות עיתונים בעולם, סיכם בסיפוק: 'חוסייני היה הנציג הערבי היחיד בארץ ישראל של סוכנות אירופית או אמריקנית. מלבד הנציגים של רויטר ושל הטיימס הלונדוני, כל הנציגים של העיתונים ושירותי הידיעות הגדולים בירושלים הם יהודים, מרביתם ציונים'.²⁷ בשנת 1947 פוטר למורת רוחו הרבה ממשרתו ככתב עצמאי של הדיילי פלגרף (שמילא לצד תפקידו כעורך, ועבודות עצמאיות אחרות) משום שלדידם של עורכיו לא היה זה 'ראוי' שידיעות בנושא בעל רגישות פוליטית רבה כל כך יסופקו בידי אדם המשתייך במובהק לאחד הצדדים בסכסוך.²⁸

העובדה שנאלץ לשלם מחיר מקצועי על זהותו הלאומית והשתייכותו האידיאולוגית בשלב מאוחר כל כך, רק כשיחסי היישוב עם הבריטים הגיעו לנקודת רתיחה, מצביעה על האפשרות שלפני כן לא הייתה סתירה מהותית בין השניים. זאת בהנחה שעמידה באמות המידה העיתונאיות שציפו מאגרונסקי ומעיתונו מנטרלת במידת מה את ההטיה הפוליטית של העוסקים במלאכה. כל עוד השתכנעו הקוראים שהפוסט פעל לפי כללי המשחק, נשמרו מעמדו ויקורתו כעיתון בעל תו תקן איכותי, ובמבחן זה עמדו אגרונסקי והפוסט בהצלחה.

סיכום

זהותם של לנדאו ואגרונסקי כיהודים וכאמריקנים הביאה אותם ממולדתם אל ארץ ישראל, כשבאמתחתם מטען תרבותי ומקצועי ייחודי בנוף: מלבדם, ראשי ענף העיתונות ביישוב בשני העשורים הראשונים של תקופת המנדט היו כולם ממוצא מזרח-אירופי או מרכז-אירופי (או בני הארץ, במקרה של דאר היום). לנדאו ואגרונסקי, כל אחד ממניעיו, השילו את התיבה 'יהודי' מזהותם המקצועית ושמרו דגש על היותם אמריקנים ועיצובם המקצועי במסורת העיתונאית האנגלו-אמריקנית. ספק אם קיימת מסורת עיתונאית יהודית-אמריקנית אשר אינה קשורה בעבותות לשורשיה המזרח-אירופיים של חלק הארי של הקהילה בארצות הברית (מנור 2008). זו, אם כבר, דמתה יותר לעיתונות העברית במזרח אירופה ובארץ ישראל מאשר לדגם שלנדאו ואגרונסקי שאפו לייבא.

דגם זה היה זר למדי בנוף העיתונאי המקומי, ולא אחת התגלעו הפערים הללו בתוך המערכות עצמן ומעל דפי העיתון. מלבד חילוקי הדעות על המקום שתפס הדבר אשר ייקרא לימים 'תוכן שיווקי', או הצהרותיהם הפומביות של השניים בדבר החשיבות של דיווח העובדות, כפי שתואר לעיל, לעתים מתחו האנגלו-אמריקנים ביקורת פומבית או בחדרי חדרים על הפרקטיקות של עיתונות היישוב. כך, לדוגמה, בפרוץ המרד הערבי פרסם הפלסטיין פוסט מאמר מערכת שכותרתו 'איזון נדרש', ובו לצד ביקורת נוקבת על כך שהעיתונות הערבית מדווחת שמועות ללא בסיס (דבר שפרסם העיתון יום-יום),

27 אגרונסקי לווייצמן, 12.12.1928, גנזך וייצמן, 9-1247.

28 Oscar Pulvermacher to Agronsky, 24.3.1947, CZA, A209/239

נמתחה ביקורת גם על העיתונות העברית שמזדרזת לצטט את הדיווחים בערבית מבלי לבדוק את אמיתותם, ובכך תורמת להלהטת הרוחות.²⁹ בהזדמנות אחרת לעגו לאיתמר בן-אב"י, 'האורטור הרומנטיקן', ולסגנון המלא חשיבות עצמית שאפיין אותו כעיתונאי.³⁰ לחלופין, במכתב למשרד הלונדוני של פאלקור, סוכנות הידיעות של הסוכנות היהודית, מחה העסקן הציוני האמריקני הבכיר הנרי מונטור (שלא היה עיתונאי) על שהיא ממעטת לכלול ציטוטים ישירים בדיווחיה. 'כפי שאמרתי פעמים רבות', כתב, 'הדבר מנוגד בתכלית לשיטות עיתונאיות אמריקניות. ידיעה אינה שלמה ומוכנה אלא אם ניתן לצטט אדם ישירות. אנא ממך, הקפד על כך'.³¹ מונטור הבין, כמו רבים אחרים, שהקפדה על פרקטיקות עיתונאיות אנגלו-אמריקניות נתפסת כתו תקן לאיכותו של הדיווח, וכנגזרת מכך – כמפתח להצלחתו המסחרית של אמצעי התקשורת ולהפצת מסריו.

כך גם לנדאו ואגרונסקי, שלא דבקו באסטרטגיה הזאת לשם שמים. בהחלט ייתכן שלו חשב אגרונסקי שהדבר משתלם, התעמולה בעיתונו הייתה מפורשת הרבה יותר (כפי שהייתה בנאומיו הרבים במסעות גיוס תמיכה שערך מטעם התנועה הציונית בארצות הברית ובבריטניה). לכן, למיטב ידיעתי, לא ראו השניים שליחות בהפצת עקרונותיה של המסורת האנגלו-אמריקנית בקרב עיתונאי היישוב. תשומת הלב של הממסד העיתונאי טרם הקמת המדינה (ובמידה רבה גם בשנותיה הראשונות) הייתה נתונה בעיקר לתפקידו בבניין האומה ובמאבק לעצמאות (כנען 1969; פורת ונאור 2002) – דבר אשר פרדריק זיברט, תיאודור פיטרסון ווילבור שראם כינו בשעתו 'מודל האחירות החברתית' של העיתונות (Siebert, Peterson and Schramm 1984). רק בשנות החמישים, לאחר הקמת המדינה, החלו להיראות ניצנים ראשונים של מיסוד פרופסיונלי התקף לכלל העוסקים במלאכת העיתונות (לימור 2001; Mayers 2005), תהליך אשר הגיע לשיאו בשנות השבעים. עם זאת, כאמור, היה זה חלק ממגמה כלל-עולמית ולכן קשה לייחס את השינוי, ואף את ניצניו, לאדם זה או אחר.

רשימת המקורות

- אגרון, גרשון, 1964. **אסיר הנאמנות** (הבאה לדפוס שריה שפירא), מ' ניומן, ירושלים.
 בירנהק, מיכאל, 2013. 'הטלגרף ומאבקי הכוח בשדה החדשות הארץ-ישראל 1925-1933', **קשר**, 45, עמ' 49-56.
 בלובשטיין-נבו, עמוס, 2017. "'שריפת קיוסקים לא תשליט עברית': המאבק בעיתונות הלועזית בארץ ישראל בשנות השלושים והארבעים של המאה העשרים', **קשר**, 49, עמ' 70-86.
 הלל, הגר, 2005. 'ישראל' בקהיר: עיתון ציוני במצרים הלאומית, 1920-1939, עם עובד, תל אביב.

'Wanted: A Balanced View', *The Palestine Post*, 11.5.1936 29

'Reflections', *ibid.*, 7.5.1937 30

הנרי מונטור לג' הודס, 26.7.1937, אצ"מ, A.185-6. 31

- חסמן, ר', תש"ג. 'העיתונות', בתוך: דן פינס, ברוך קרופניק ועזריאל קרליבך (עורכים), *ספר השנה של העיתונאים*, אגודת העיתונאים, תל אביב, עמ' 119.
- כהן, הלל, 2013. תרפ"ט: שנת האפס בסכסוך היהודי-ערבי, כתר, תל אביב.
- כנען, חביב, 1969. מאבקה של העיתונות העברית בארץ ישראל נגד השלטון הבריטי, הספרייה הציונית, ירושלים.
- כספי, דן ויחיאל לימור, 1992. המתווכים: אמצעי התקשורת בישראל 1948-1990, עם עובד, תל אביב.
- לימור, יחיאל, 2001. 'גלגוליו של "מצפון": כך נולדה והתפתחה האתיקה העיתונאית בישראל', קשר, 30, עמ' 66-76.
- מוריס, בני, 2004. קורבנות: תולדות הסכסוך הציוני-הערבי 1881-2001 (הדפסה שנייה), עם עובד, תל אביב.
- מנור, אהוד, 2008. עיתון למען האנושות - ה'פארווערטס': מהגרים, סוציאליזם ופוליטיקה יהודית בניו יורק, 1890-1917, ספרית פועלים, תל אביב.
- נגבי, משה, 1985. נמר של נייר: המאבק על חופש העיתונות בישראל, ספרית פועלים, תל אביב.
- סופר, אורן, 2007. אין לפלפל! עיתון 'הצפירה' והמודרניזציה של השיח החברתי פוליטי, מוסד ביאליק, ירושלים.
- פורת, דינה ומרדכי נאור, 2002. העיתונות היהודית בארץ ישראל נוכח השואה: 1939-1945, משרד הביטחון - ההוצאה לאור, תל אביב.
- צפרוני, גבריאל, 1992. 'עורכים וכותבים שהכרתי ב"פוסט"', קשר, 12, עמ' 47, 119-120.
- קוץ, גדעון, 2010. 'הרצל, נורדאו והעיתונות האירופית', קשר, 40, עמ' 21-25.
- _____, 2013. חדשות וקורות הימים: מחקרים בתולדות העיתונות והתקשורת העברית והיהודית, הספרייה הציונית, ירושלים.
- קריק, חגית, 2021. 'מעבר לכלניות: הבריטים בפלשתינה כקהילה קולוניאלית', ישראל, 27-28, עמ' 213-240.
- שגב, תום, 1999. ימי הכלניות: ארץ ישראל בתקופת המנדט, כתר, תל אביב.
- Bar, Arie, 1980. 'Making Jewish News: The Jewish Telegraphic Agency', *The Jewish Press that Was: Accounts, Evaluations and Memories of Jewish Papers in Pre-Holocaust Europe*, The Jerusalem Post Press, Jerusalem, pp. 173-205.
- Broersma, Marcel J., 2007. *Form and Style in Journalism: European Newspapers and the Presentation of News 1880-2005*, Peeters, Leuven.
- Carey, James W., 2009. *Communication as Culture* (revised edition), Palgrave, New York.
- Cavallo, Guglielmo and Roger Chartier, 1999. *A History of Reading in the West*, Blackwell's, Oxford.
- Chalaby, Jean K., 1996. 'Journalism as an Anglo-American Invention: A Comparison of the Development of French and Anglo-Saxon Journalism, 1830s-1920s', *European Journal of Communication* 11, 3, pp. 303-326.
- _____, 1998. *The Invention of Journalism*, Palgrave MacMillan, London.
- Dohrn, Verena, 2009. 'Diplomacy in the Diaspora: The Jewish Telegraphic Agency in Berlin (1922-1933)', *Leo Baeck Institute Year Book*, 54, pp. 219-241.

- Emery, Michael and Edwin Emery, 1996. *The Press and America: And Interpretive History of the Mass Media*, Allyn & Bacon, Boston, MA.
- Epstein, Elias M., 1964. *Jerusalem Correspondent 1919-1958*, Jerusalem Post Press, Jerusalem.
- Frenkel, Erwin, 1994. *The Press and Politics in Israel: The Jerusalem Post from 1932 to the Present*, Praeger Publishers, Westport, CT.
- Goodman, Giora, 2015. 'British Press Control in Palestine during the Arab Revolt, 1936-39', *The Journal of Imperial and Commonwealth History*, 43, 4, pp. 699-720.
- Halperin, Liora, 2014. *Babel in Zion: Jews, Nationalism and Language Diversity in Palestine, 1920-1948*, Yale University Press, Hartford, CT.
- HØyer Svennik and Horst Pöttker, 2005. *Diffusion of the News Paradigm 1850-2000*, Gotheborg, Nordicom.
- Hughes, Matthew, 2019. *Britain's Pacification of Palestine: The British Army, the Colonial State and the Arab Revolt, 1936-1939*, Cambridge University Press, Cambridge.
- Lahav, Pnina, 1978. 'Governmental Regulation of the Press: A Study of Israel's Press Ordinance', *Israel Law Review*, 13, pp. 230-250.
- Meyers, Oren, 2005. 'Israeli Journalism during the State's Formative Era: Between Ideological Affiliation and Professional Consciousness', *Journalism History*, 31, 2, pp. 88-97.
- Ouahes, Idir, 2018. *Syria and Lebanon under the French Mandate: Cultural Imperialism and the Workings of Empire*, I. B. Tauris, London.
- Schorr, Daniel, 2001. *Staying Tuned: A Life in Journalism*, Atria, New York.
- Schudson, Michael S., 1978. *Discovering the News: A Social History of American Newspapers*, Basic Books, New York.
- _____, 2001. 'The Objectivity Norm in American Journalism', *Journalism*, 2, 2, pp. 149-170.
- Siebert, Frederick, Theodore Peterson, and Wilbur Schramm, 1984. *Four Theories of the Press: The Authoritarian, Libertarian, Social Responsibility and Soviet Communist Concepts of what the Press Should Be and Do*, University of Illinois Press, Chicago.
- Spiegelman, William Z., 2012. *A Jewish Life: The Collected Writings of William Z. Spiegelman*, Colossal Books, New York.
- Stephens, Mitchell, 1988. *A History of News*, Viking, New York.
- Tadros Khalaf, Noha, 2011. "'Falastin'" versus the British Mandate and Zionism (1921-1931): Between a Rock and a Hard Place', *Jerusalem Quarterly*, 45, pp. 6-24.
- Williams, Kevin, 2007. 'Anglo-American Journalistic Strategies: The Historical Development of Practice, Style and Form', in: Marcel J. Broersma (ed.), *Form and Style in Journalism: European Newspapers and the Presentation of News 1880-2005*, Peeters, Leuven, pp. 1-26.
- Zipperstein, Steven, 2018. *Pogrom: Kishinev and the Tilt of History*, W.W. Norton, New York.